

NOTES PER A UN ASSAIG D'UN «MANUAL DE VEXIL·LOLOGIA»

Arribats al segle XXI, els vexil·lòlegs encara no s'han posat d'acord per a aconseguir un sistema uniforme de denominació de les diverses classes de banderes ni una manera única de descripció de totes i cadascuna de les banderes. D'una banda, es confonen massa sovint els mots bandera, estendard, senyera i ensenya; massa sovint aquests mots es consideren sinònims. D'una altra, massa sovint, gairebé sempre, un vexil·lòleg descriurà una bandera determinada d'una manera concreta, un altre d'una altra i un tercer improvisarà una tercera definició.

Possiblement, es podria acceptar que tothom hi digués la seva, essent com és la bandera el més popular dels símbols—la veiem reproduïda a dojo i arreu, en edificis oficials, en enciclopèdies, en càmtings, hotels, bancs i altres establiments comercials, i en tota mena de suports—, si no fos que les més importants—una infinitat—són motiu i objecte de legislació. A l'hora de legislar no n'hi ha prou amb el dibuix; cal la descripció escrita, i el resultat, a fi i efecte de ser entenedor per a tothom, ha de ser precís, concret, al més inequívoc possible, i senzill. La vexil·lologia exigeix una normativa exactament igual que els altres llenguatges, el de la parla i l'escriptura, el de la matemàtica, el de la química i el de l'heràldica.

A primera vista, només per la simple percepció visual, és de creure que el llenguatge de les banderes s'hauria d'assemblar sobretot al de l'heràldica. De seguida, però, es pot entendre que, per moltes coincidències que hi pugui haver, l'un i l'altre no poden ser el mateix. És cert que moltes banderes—representatives, identificatives—són símbols com ho són els escuts, però no totes (les de senyals també informen, comuniquen, però no identifiquen). D'altra banda, l'escut i la bandera representativa, per les seves característiques, fins i tot els que coincideixen a ostentar un mateix senyal, són símbols completament diferents. L'escut és un arma ja existent que, en carregar-se d'esmalts, particions, peces, mobles i figures, esdevé heràldica; la bandera, per contra, no existeix prèviament, sinó que és el resultat de cosir robes de diferents colors, pels seus costats o damunt, a cadascuna de les dues cares, altres peces de roba, figures o escuts; l'escut, doncs, té una sola cara i la bandera en té dues. Una altra diferència fonamental és la forma: l'escut és, generalment, més alt que ample, mentre que la bandera més usual és menys alta que llarga. Globalment, es considera que un escut, de la forma que sigui, amb un senyal concret, és el mateix que un altre del mateix senyal, excepte en els casos d'escuts de dones i clergues; en canvi, una bandera amb un contingut determinat és diferent d'una altra del mateix contingut només perquè la segona és un centímetre més alta

o més llarga que la primera. La vexil·lologia moderna exigeix, despés de descriure la forma, l'establiment de les proporcions exteriors.

A les banderes també cal fixar les proporcions interiors dels elements continguts i les distàncies entre ells, si n'hi ha.

L'heràldica es defineix com a art i com a ciència i, com a tal art, per exemple, deixa llibertat de dibuixar les dimensions i la quantitat de les figures d'un sembrat. Actualment, en canvi, la vexil·lologia exigiria fixar les dimensions de les flors de lis i el nombre de flors de lis senceres, truncades i partides de la primera bandera monàrquica francesa.

Tota la permissivitat artística de l'heràldica, la nega la vexil·lologia, alhora que la vexil·lologia és molt més lliure que l'heràldica en altres aspectes, com són els de la varietat de colors i la dels casos de metall sobre metall—diríem groc sobre blanc o blanc sobre groc en vexil·lologia—i no solament de color sobre color, sinó, fins i tot, de blau clar sobre blau fosc. L'heràldica resulta molt limitada en l'ús dels esmalts—en vexil·lologia de tots en diem colors—, mentre que a les banderes es permeten totes les tonalitats de l'arc de sant Martí. Només cal precisar-les i el més pràctic és fer-ho en referència a un codi de colors preexistent, per exemple el Pantone by Letraset. Si parlàvem de blau cel, blau clar, blau elèctric, blau França, blau Prússia, blau turquesa, blau marí i blau fosc, segurament que tampoc no ens entendríem.

És, en part, perquè la vexil·lologia va de l'extrem de qui defensa al cent per cent els criteris heràldics en vexil·lologia al del vexil·lòleg que no vol saber res de l'heràldica, que uns i altres no s'han posat d'acord en un sistema descriptiu únic. En l'única cosa que coincideixen és en l'abreviació escrita dels colors; aquest breu codi determina que al vermell li correspon la *R*, al verd la *V*, al groc la *Y*, al blau la *B*, al negre la *N*, al blanc la *W*, al porpra la *P*, a l'ataronjat *Or*, i, si de cas hi hagués or o argent, respectivament *Au* i *Ag*. La més gran o més petita intensitat de color l'assenyalen amb els símbols matemàtics '-' (menys) i '+' (més) i, així, per exemple, un blau de tonalitat mitjana s'assenyala *B* i a un de molt extremadament pàl·lid li correspondria *B-*. Un color damunt d'un altre l'assenyalen '/'; per exemple, la bandera japonesa és *R/W*.

Per la meua banda, en l'intent de descriure banderes i en l'intent de, com a conseqüència de l'observació i d'aquesta experiència, arribar a una aproximació del que serien les bases d'un *Manual de vexil·lologia*, tinc en compte el fet que la bandera és el símbol més popular—alhora el més antic, hi ha molts precedents anteriors al blasonament dels escuts—, determinats criteris de la normativa heràldica i d'altres de la història vexil·lògica. D'aquesta aproximació, en faig una proposta.

Proposta

Cal començar, és clar, per la definició de bandera. És: tros de roba de color o de colors que, fixat a un pal o asta, serveix per a representar o identificar algú, o per a assenyalar-ne la posició, o bé com a senyal d'alguna cosa, fet o acció.

Si ens limitem a la bandera representativa, cal, seguidament, referir-nos a la forma i a les proporcions. Si tenim en compte la història de la bandera catalana—hi

pot haver moltes coincidències en la història de moltes altres banderes d'origen medieval—, trobem que la primera fou escutada (forma d'escut, figura 1), la segona en forma de semicercle amb dues llargues caudes (cues, figura 2), la tercera (figura 3) i la quarta (figura 4) altre cop escutades, la cinquena triangular horitzontal (figura 5), de la sisena a la desena també escutades (figures 6-10), l'onzena triangular (figura 11) com la cinquena, la dotzena triangular d'angle recte amb l'angle de 90 graus a les vores de l'asta i inferior (figura 12) i la tretzena apaïsada amb serrell (figura 13), igual que l'actual amb la diferència que ara no porta serrell. Les deu primeres són del segle XII i les dues següents del segle XIII.

Excepte la dotzena i la tretzena, totes tenen disposició horitzontal (la tretzena també, però mereix una consideració apart). Per tant, cadascuna la definirem escutada (o triangular), d'alçària X per llargària Y, amb (o sense) cauda, d'alçària XX per llargària YY...; fins i tot caldrà especificar on comencen les corbatures, les seves característiques i inclinacions. La dotzena la descriurem triangular vertical d'angle recte, amb l'angle recte a les vores de l'asta i inferior, d'alçària X (llargària del catet més llarg) i llargària Y (llargària del catet més curt). De la tretzena, no n'explicitarem la disposició horitzontal perquè en dir-ne apaïsada ja en concretem tant la forma rectangular com l'horitzontalitat; és, doncs, apaïsada, d'alçària X i llargària Y, amb un serrell de gruix YY (en relació a la total del drap) a la vora del vol. Les banderes municipals i comarcals catalanes, la mercant (civil) suïssa, l'espanyola i moltes d'altres són apaïssades de proporcions 2 x 3 (figura 14). La bandera nacional suïssa i totes les dels cantons suïssos són de proporcions 1 x 1, quadrades per tant (figura 15); això permet la més fidel reproducció dels senyals dels escuts en els draps. Les proporcions de les principals banderes britàniques són d'1 x 2 (figura 16).

Els límits de la bandera són les vores. En les apaïssades, la superior, la del costat de l'asta (o de l'asta), la del vol (la del costat contrari a l'asta) i la inferior (figura 17). En les banderes escutades les vores són les de les formes dels escuts en què s'inspiren; en les triangulars, les dels triangles que les formen.

En dir 'a l'asta' volem dir 'a la vora de l'asta' (o juxta posat/da a l'asta) i en referir-nos 'al costat de l'asta' volem explicitar 'a prop de l'asta'; en dir 'al vol' ens referim a la part entre el centre geomètric i la vora del vol o bé, d'alguna manera, a la part contrària a la més pròxima a l'asta (figura 18). Aquestes parts correspondrien, respectivament, als termes 'dextra' i 'sinistra' si parléssim heràldicament.

Dels punts d'honor de l'escut, en vexil·lologia en diem principals. Són a dalt, al centre geomètric, a l'asta i al centre òptic (figura 19). A dalt coincidiria amb la 'dextra' de l'escut, el centre geomètric coincideix amb el 'cor', i 'a l'asta' seria si no fa l'equivalent del 'cap' de l'escut. Sobretot a l'edat moderna, en especial en els segles XVII i XVIII, amb el desenvolupament de les grans navegacions transoceàniques, neix el concepte de centre òptic. Segurament que l'origen és una derivació d'una pràctica que esdevé errònia, però l'errada perdura en els nostres dies. En aquella època es publicaven moltes làmines amb reproduccions de banderes marítimes. Els dibuixants les acostumen a mostrar amb un efecte corbat a la part del vol, com volent representar draps sotmesos a l'efecte del vent. Això els obliga a posar les càrregues, les figures i els escuts, desplaçats del centre geomètric vers l'anomenat centre òptic, més a prop de la vora de l'asta que de la del vol, a fi efecte que resultin ben visibles. Aquest desplaçament esdevé particularment observable en el *dannebrog*,

el senyal nacional danès. L'escut de Dinamarca és: de gules, una creu plena d'argent. A l'edat mitjana, les banderes reials daneses són, així mateix, vermelles amb una creu blanca al centre; des de l'edat moderna, però, les banderes daneses són vermelles amb una creu blanca però amb l'encreuament en el centre òptic (figura 20), no en el geomètric. Aquest és l'origen de les principals banderes escandinaves posteriors.

Qualsevol vexil·lòleg, i no tan sols els vexil·lòlegs, sap que una creu escandinava és aquella en què els braços es creuen en el centre òptic. De la mateixa manera que la bandera danesa actual neix, amb tota probabilitat d'aquest error—equivocació sorgida d'un dibuix i més tard perpetuada voluntàriament—i que les altres banderes escandinaves neixen de la danesa, esdevé possible la naixença d'altres banderes no escandinaves de les mateixes característiques; per exemple, algunes del II Reich alemany. D'altres banderes neixen, així mateix, amb càrrega principal, en el centre òptic en comptes d'en el centre geomètric; en són algunes les que porten escut d'entre les triades per Carles III de Castella. A la pràctica, és cert que l'encreuament, la figura o l'escut és més visible en el centre òptic que en el geomètric en cas de poc vent. El punt exacte en què se situa el centre òptic és precís en relació a les vores superior i inferior del drap, però indeterminat en relació a les vores de l'asta i del vol; es pot situar, aproximadament, sobre l'acabament del primer terç o del primer quart verticals.

Primer terç vertical (figura 21) o primer quart vertical cal entendre-ho, evidentment, comptant a partir de l'asta; el primer terç horitzontal (figura 22) es compta a partir de la vora superior. En vexil·lologia, 'primer' sempre és en relació a la vora de l'asta o la superior.

Això ens porta a parlar de les composicions o les divisions interiors. Composicions en el sentit que cosim una peça o una tira de roba al costat d'una altra de precedent d'un color diferent. Molt abans d'existir la serigrafia i les modernes tècniques d'estampat, les parts de les banderes es cosien o brodaven al damunt. Això vol dir que, en l'origen de les banderes, hi hagué les monocolors, les bicolors de disposició horitzontal, les tricolors de la mateixa disposició i les faixades. Històricament, vingueren després les tricolors de disposició vertical i les palades.

Una bandera monocolor és la vermella (o blava o verda), porti o no porti alguna càrrega. No en direm 'monocolor', però. Ens limitarem a descriure-la 'apaïsada'—si és que ho és—, de proporcions X d'alçària per Y de llargària, vermella (o groga o blanca). Si hi volem un lleó, n'hauré de precisar les característiques. La definirem—si estem en procés de fer-la—o la descriurem—si ja és feta—'apaïsada', de proporcions X per Y (no cal esmentar 'd'alçària' ni de 'llargària' si convenim que sempre primer precisarem l'alçària i després la llargària), amb un lleó (rampant, passant, passant guardant), groc (o del color que extracti), d'alçària XX (en relació a la del drap) i amplària YY (en relació a la llargària del drap), al centre (s'enten el geomètric). Si volem situar-lo en el centre òptic, hauré d'aclarir a quina distància de la vora superior, en relació a l'alçària del drap, i a quina de la de l'asta, en relació a la llargària del mateix drap.

Sempre entendrem per cantó la part indeterminada (pot ser més gran o més petita, més alta o més baixa, més llarga o més curta) de drap que conté l'angle format per les vores superior i de l'asta. En referir-nos als altres cantons coincidents

amb els altres tres angles, ho haurem d'especificar: cantó superior del vol, cantó inferior de l'asta, cantó inferior del vol (figura 23). No especificarem les dimensions dels cantons, però, si són del mateix color del camper; dient a quines distàncies de les vores se situen les figures, els escuts o altres càrregues i les seves dimensions, n'hi ha prou.

La bandera bicolor, amb càrregues o sense, pot ser de quatre maneres: bicolor horitzontal (figura 24), bicolor vertical (figura 25), bicolor en barra (figura 26) i bicolor en banda (figura 27). També són banderes bicolors les quarterades en creu (figura 28) o quarterades en aspa (figura 29) compostes per dos colors, però no les anomenem 'bicolors' perquè les descriurem com a quarterades, d'una classe o de l'altra, per tal, a continuació, d'esmentar el color de cada quarter (figures 30-31).

En les banderes bicolors cal observar les mateixes precisions que en les monocolors pel que fa a les càrregues. Entenc per bandera bicolor la composta per dues parts iguals de colors diferents, independentment que es trobin carregades, sempre que s'observi una continuïtat de cadascun dels colors o que es percebi que la càrrega és això, una excepció en el camper, per important que sigui aquesta excepció.

La bandera mercant o civil de Polònia és bicolor horitzontal blanca i vermella. També podem dir 'blanc i vermell', si ens referim al terme 'bicolor'. La bandera mercant o civil de Polònia és un bicolor horitzontal blanc i vermell. Més concretament, la bandera mercant o civil de Polònia, apaïsada i de proporcions 5 x 8, és bicolor horitzontal blanca i vermella (o un bicolor horitzontal blanc i vermell). La bandera de l'estat polonès o ensenya de guerra de Polònia és bicolor horitzontal blanca i vermella, amb escut de gules (o vermell) carregat d'una àliga d'argent (o blanca)—cal esmentar l'alçària i l'amplària de l'escut—al centre de la primera meitat.

La bandera de l'estat del Vaticà, quadrada (no cal dir les proporcions perquè tots els costats tenene la mateixa dimensió), és bicolor vertical groga i blanca, amb l'emblema de la tiara d'or (grogua), les claus en aspa d'or (grogua) i d'argent (blanca), la d'or per sobre de la d'argent, i les ínfules de gules (vermelles), tot el conjunt d'alçària X i amplària Y al centre de la segona meitat. Detallo els esmalts heràldics i les equivalències en colors vexil·lològics, atesa l'existència tant de banderes amb càrregues purament heràldiques com la més sovintejada de banderes amb càrregues de l'heràldica popular (els escuts que se solen pintar en les portes dels taxis, per exemple, no acostumen a reflectir or ni argent, sinó groc i blanc).

En el cas de la bandera estatal polonesa hauríem pogut substituir 'primera meitat' per 'meitat superior'; no cal fer-ho, però, perquè en haver precisat 'bicolor horitzontal' és clar que la primera meitat i la meitat superior són la mateixa. De la mateixa manera, en el de la vaticana podríem substituir 'segona meitat' per 'meitat del vol', però no cal fer-ho perquè, en haver precisat 'bicolor vertical' és clar que la segona meitat és la del vol. Si volíem l'emblema al centre de la meitat inferior, ho hauríem de precisar així: al centre de la meitat inferior o bé al centre de la segona meitat horitzontal. A la pràctica, però, no ho hauríem pogut dur a la pràctica, perquè l'alçària de l'emblema vaticà és superior a la d'una meitat horitzontal del drap.

De les meitats de diferent color i també dels terços del mateix color amb un de diferent, de separació i, en definitiva, de qualsevol color posat horitzontalment o

verticalment, la majoria de vexil·lòlegs en diuen una cosa tan imprecisa com 'franges'. L'*Encyclopédie ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers* (París: 1751-1765), dels espais de colors separats horitzontalment en diu una cosa tan equívoca com 'bandes'. Popularment, la bandera dels Estats Units d'Amèrica del Nord és coneguda com *stars and bars* ('barres i estrelles'), barres per les seves franges horitzontals. També popularment—i no tant, desgraciadament—encara hi ha qui anomena 'barres' els quatre pals de l'escut de Catalunya i les quatre faixes de la bandera catalana. Ja veurem més endavant les denominacions més apropiades dels espais inferiors a la meitat. El cert és que, per a referir-nos només a les banderes bicolors, 'meitat' (primera o segona, o bé de l'asta, del vol, superior o inferior) em sembla molt més precís. Igualment resulten inconfusibles la meitat de l'asta (o bé superior) i la meitat del vol (o bé inferior) en el cas dels bicolors en diagonal, és a dir en barra i en banda. Al respecte, val la pena d'assenyalar que els elements més importants, a la part superior i a la vora de l'asta, resulten més visibles en el bicolor en barra que en el bicolor en banda, en al cas d'escassetat de vent.

He emprat, ja, dos termes heràldics i, abans, n'he negligit un que podia haver fet servir. En efecte, es tracta de trobar un llenguatge descriptiu al més senzill possible, per tal d'evitar definicions que, en una gran quantitat de casos, ja resultaran molt feixugues en haver de precisar moltes posicions i proporcions així com gruixos i amplàries, a més dels colors i dels noms dels elements.

Per raons de senzillesa popular, prefereixo parlar d''*aspa*' que de '*sautor*'—aquest últim mot és el que he negligit—. Tot vexil·lòleg coneix el substantiu '*sautor*', no cal dir l'heraldista; el poble pla, però, entendreà de seguida '*aspa*'.

Per raons de simplicitat '*estalviadora*' esdevenen millor els termes heràldics banda i barra que no pas els que fan servir la majoria de vexil·lòlegs, com ara '*diagonal que va de l'angle superior de l'asta a la inferior del vol*' o '*diagonal que va de l'angle superior del vol a l'inferior de l'asta*'.

Una altra nomenclatura heràldica que crec que faríem bé d'adoptar els vexil·lòlegs és la de '*faixa*' i la de '*pal*', per a substituir '*franja horitzontal*' i '*franja vertical*', respectivament.

Entenc que la faixa és una franja horitzontal, generalment recta, perpendicular a les vores de l'asta i del vol, sempre de gruix o alçària inferior a un terç. Pot ser completa—no cal precisar-ho—o abscissa; en aquest cas, cal fixar-ne començament i acabament, a més del gruix. En comptes de rectilínia, pot ser ondada, viperada o dentada, entre d'altres. En el cas de l'ondada cal fixar el nombre d'ones i el de mitges ones del començament i del final, si és que comença i acaba partida; en el de la viperada cal fixar el nombre d'angles i mitjos angles extrems, i el mateix pel que fa a les dents de la dentada.

'*Pal*' és la franja vertical perpendicular a les vores superior i inferior. Per la resta, és aplicable al que he dit de la faixa.

També és aplicable a les banda i barra, les inclinacions naturals de les quals ja he assenyalat en parlar de bicolors en banda i barra. D'altres inclinacions i posicions cal fixar-les a les definicions o descripcions.

M'inspiro també en la normativa heràldica si, per exemple, he de posar una espiga de blat en diagonal en una bandera i, així, la posaré en banda o en barra segona que em convingui. En canvi, prefereixo parlar de verticalitat i d'horizonta-

litat en comptes de dir 'una espiga posada en pal' o 'una espasa posada en faixa'; em sembla més corrent. De la mateixa manera que parlo de bicolor vertical ho faig d'espiga vertical o posada verticalment. Així, per exemple, podem fer una bandera 'apaïsada', de proporcions 2 x 3 (sempre l'alçària abans de la llargària), bicolor vertical groga (procés yellow U) i blava (procés cyan U), la segona meitat amb un pal central vermell (sup. Wm. Red U), de gruix 1/7 (de la llargària del drap), carregat amb una espiga verda (354 U), d'alçària 2/3 (de la del drap) i amplària 1/14 (de la llargària del mateix drap) al centre (totes les tonalitats de colors referides al codi Pantone by Letraset, figura 32).

De banderes tercejades, enteses aquestes per les formades per tres parts iguals, n'hi ha de dues menes: les de dos colors i les de tres. Hi ha bastants vexil·lòlegs que, absurdament, totes dues les anomenen tricolors. La bandera civil de Nicaragua, composta per un terç blau a dalt, un de blanc al mig, i un de blau a baix, no és tricolor sinó blava amb el segon terç horitzontal blanc (figura 33). La del Perú, vermella a l'asta i al vol i blanca al mig, no és tricolor sinó vermella amb el segon terç vertical blancs (figura 34). És bicolor, perquè es compon de dos colors, però no l'anomenarem així perquè la quantitat de vermell que té és doble de la de blanc.

Ni en el cas de Nicaragua ni en el del Perú parlo del terç central; fer-ho m'obligaria a parlar dels altres dos. És més curt dir «és vermella, amb el segon terç blanc», que «vermella a l'asta i al vol i blanca al centre (o al mig)». D'altra banda, convé evitar tot el possible el mot 'centre' perquè, molt sovint, el segon terç ve carregat al centre amb una figura, escut o emblema.

Amb el mot 'tercejat' passa el mateix que amb el 'monocolor'. Convé no usar-lo perquè esmentem, abans de res, el color principal, tant en el cas de la bandera vermella (o blanca, o blava o del color que sigui), amb una figura (o escut o emblema), al centre (o on sigui), com en el cas d'un color diferent del principal al centre (o en el primer terç, al tercer, al cantó o en un pal o faixa), en les banderes de tres parts iguals però amb un color predominant.

Així tenim, per exemple, la vermella amb el tercer terç vertical blanc (figura 35); la blava amb el tercer terç horitzontal blau (figura 36); la blanca amb una faixa verda (de gruix 2/6) a la vora inferior vermell (figura 37); la blava amb el segon terç blanc i un pal vermell (de gruix 2/9) a la vora de l'asta (figura 38), la vermella, amb una faixa blava (de gruix 1/6) a 1/6 de la vora inferior i un cantó blanc (d'alçària i llargària 2/9, figura 39) i tantes variants com es vulguin.

És possible que la càrrega (en el sentit de variant) sigui un disc o un anell. Al respecte, he de dir que trobo conflictius els termes 'rodona', 'cercle', 'circumferència', 'aro', 'esfera' i d'altres. Em sembla que tothom entén que un disc és una rodona plena i que un anell és una rodona buida i, pel que fa al disc, com que n'hem de precisar el color, alhora ens estalviem de diferenciar entre besant i rodella heràldics (a la bandera de Montcada hi ha vuit discs grocs i a la del Japó un de vermell).

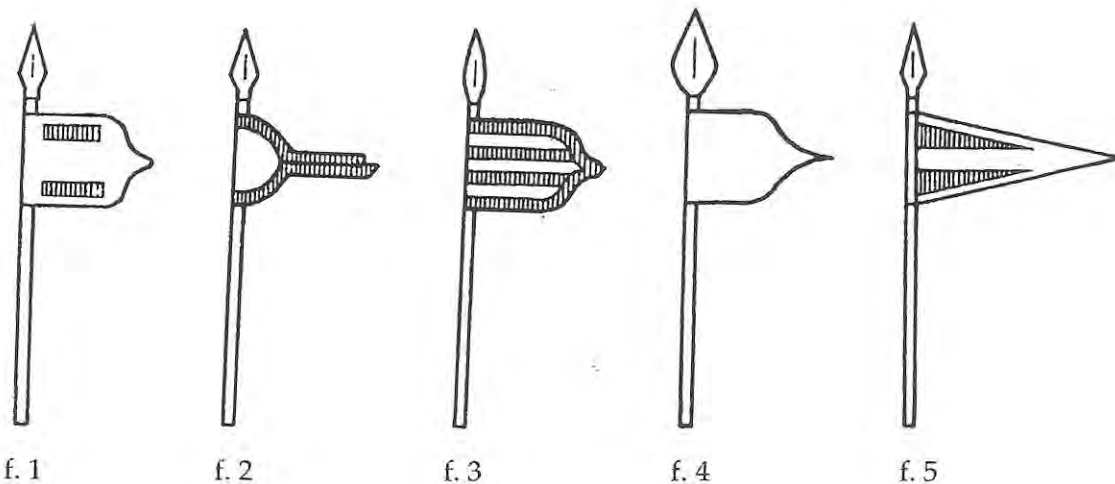
Així, ens podem trobar amb una bandera blava amb el segon terç horitzontal blanc i un disc vermell de diàmetre 1/6 al centre (figura 40) diferent d'una altra de blava amb el segon terç horitzontal blanc i un disc vermell de diàmetre 2/3 al centre (figura 41). En precisar la llargària del diàmetre, ens estalviem termes heràldics com ara 'sobre la partició' o 'sobre el tot'.

Amb menys motiu parlem del 'tercejat' en les banderes compostes per tres colors de les mateixes proporcions. Són les tricolors. Sempre que ens limitem a parlar de banderes de disposició horitzontal, històricament són més antigues les tricolors horitzontals que les tricolors verticals. Si tenim en compte les banderes de disposició horitzontal principals ens adonem que, fins a l'aparició de la tricolor francesa, no solament no existeixen tricolors verticals, sinó que no hi ha ni banderes amb pals. Ja ho em vist en el cas de la bandera de Catalunya, la bandera nacional més antiga, documentalment tan antiga com l'escut. Si consideréssim l'escut més antic que la bandera, podríem assegurar que els pals de l'escut es transformen en faixes a la bandera. No és probable que sigui a l'inrevés, però, si ho fos, tindríem que les faixes de la bandera esdevenen pals a l'escut. Sigui com sigui, una bandera catalana de disposició horitzontal amb pals sempre estarà mal feta.

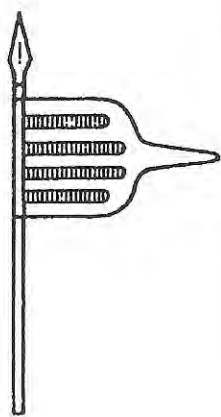
Determinades forces, tropes o vaixells al servei de l'emperador Carles V (Carles I de Castella) empraven tricolors (evidentment horitzontals) vermells, blancs i grocs (figura 42), amb varietat de càrregues. La principal bandera de lluita independentista holandesa fou un tricolor horitzontal taronja (o ataronjat), blanc i blau, convertit molt aviat en vermell, blanc i blau (figura 43). El primer tricolor francès també era horitzontal, vermell, blanc i blau i es transformà de seguida en vertical blau, blanc i vermell (figura 44).

S'ha discutit molt sobre l'origen del tricolor francès. Els seus colors s'han interpretat de moltes maneres. No s'acostuma a dir que potser els revolucionaris francesos s'inspiraren en els independentistes dels Països Baixos, perquè al cap i a la fi agafaren la mateixa bandera (a l'època, les proporcions encara no es fixaven ni eren objecte de legislació). Potser després optaren per la verticalitat dels terços en comptes de l'horitzontalitat precisament per distingir-se dels holandesos.

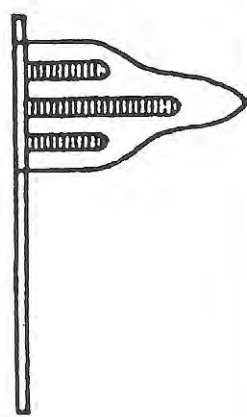
Considerat model revolucionari, molts altres moviments i finalment estats han adoptat el tricolor vertical. Pocs, però, han imitat els tricolors verticals progressius, també emprats a França. Que ja no són autèntics tricolors perquè els tres colors no hi són en les mateixes proporcions. El tricolor vertical progressiu és, per exemple, el format per un pal blau de gruix $5/18$, un terç de $6/18$ i un espai de $7/18$ (figura 45). El contrari ($7/18$, $6/18$ i $5/18$) seria el tricolor vertical regressiu (figura 46).

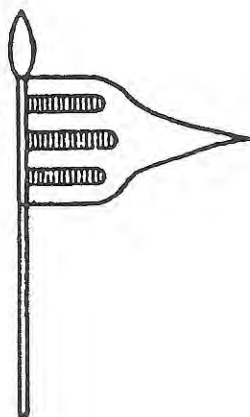

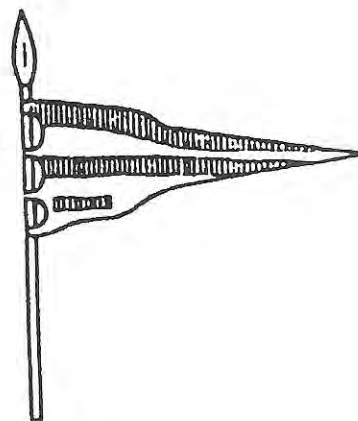
f. 6

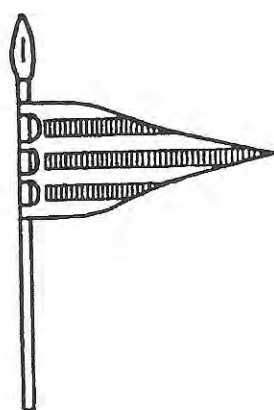
f. 7

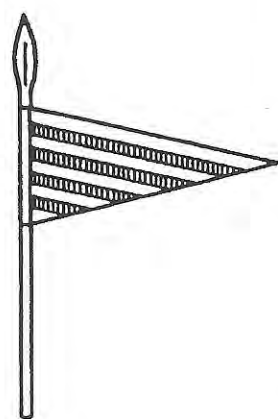
f. 8

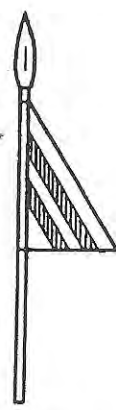
f. 9

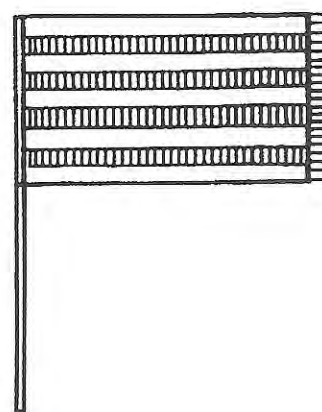
f. 10

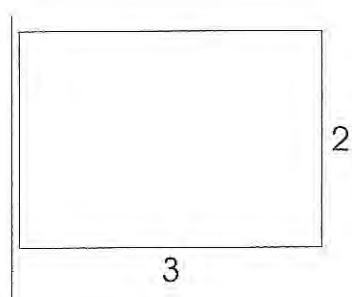
f. 11

f. 12

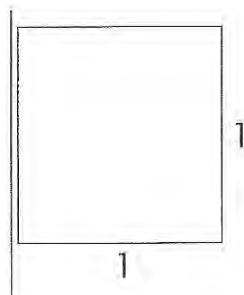

f. 13

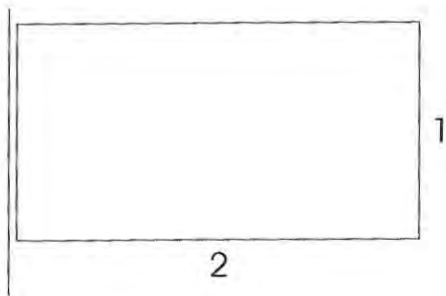
Apaisada, de proporcions 2x3.

f. 14

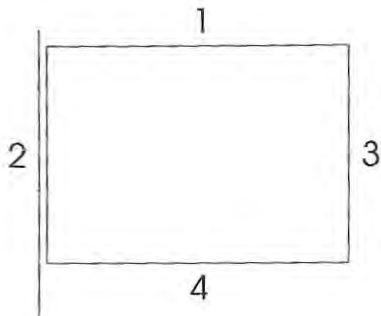
Quadrada, de proporcions 1x1.

f. 15

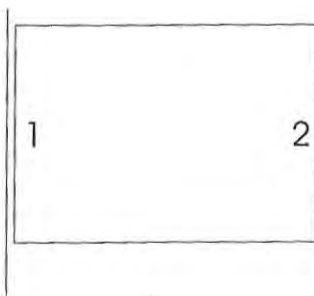
Apaisada, de proporcions 1x1.

f. 16

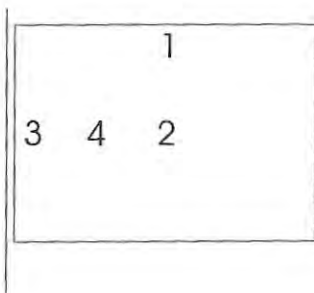
1. Vora superior
2. Vora de l'asta
3. Vora del vol
4. Vora inferior

f. 17

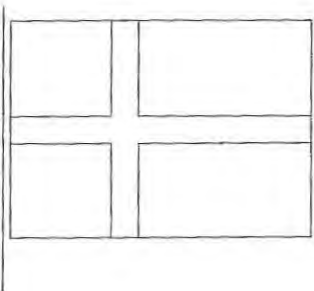
1. A l'asta
2. Al vol

f. 18

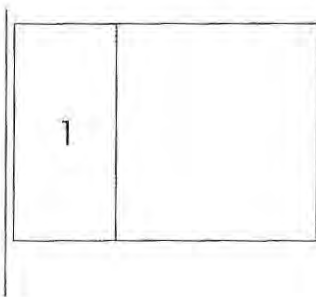
1. Dalt
2. Centre o centre geomètric
3. Asta
4. Centre òptic

f. 19

Encreuament en el centre òptic a la bandera danesa

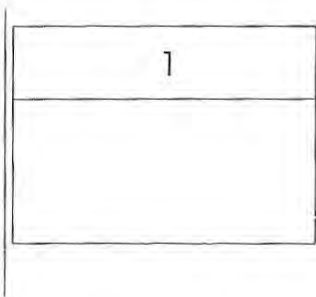
f. 20

1. Primer terç vertical

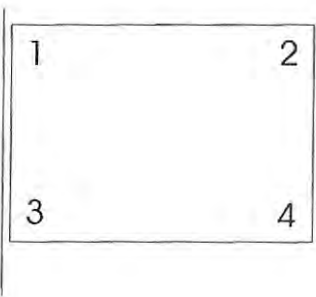
f. 21

75

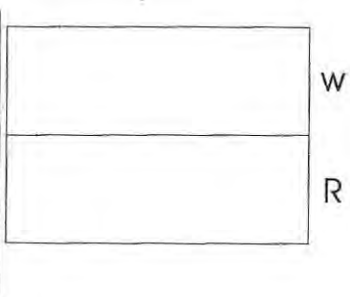
1. Primer terç horitzontal

f. 22

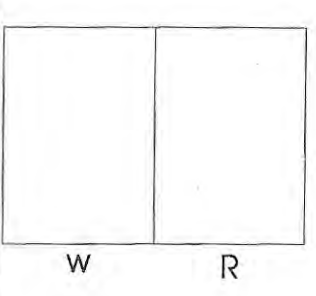
1. Cantó
2. Cantó superior del vol
3. Cantó inferior de l'asta
4. Cantó inferior del vol

f. 23

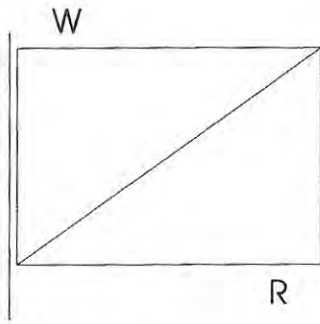
Bicolor horitzontal blanc i vermell

f. 24

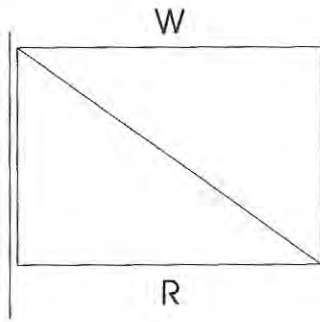
Bicolor vertical blanc i vermell

f. 25

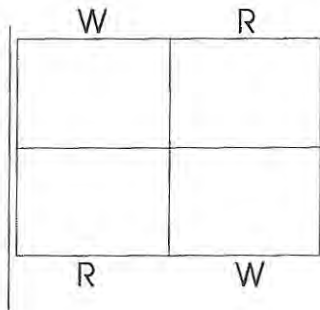
Bicolor en barra blanc i vermell.

f. 26

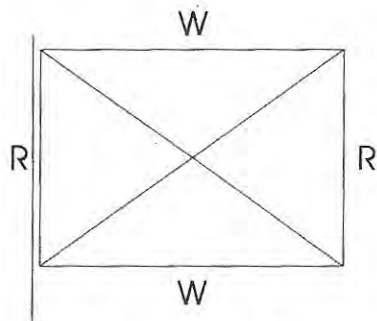
Bicolor en banda blanc a dalt i vermell baix.

f. 27

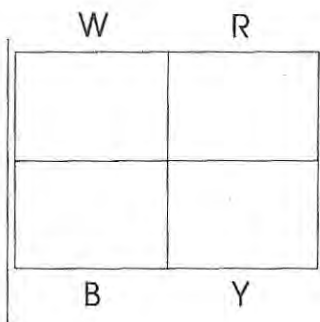
(Bicolor) Quarterada en creu blanca i vermella.

f. 28

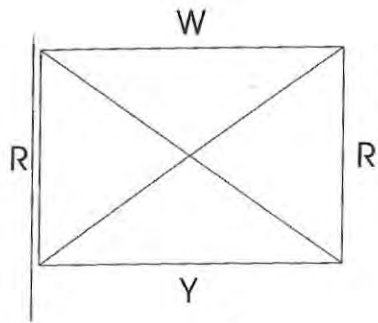
(Bicolor) Quarterada en aspa blanca i vermella.

f. 29

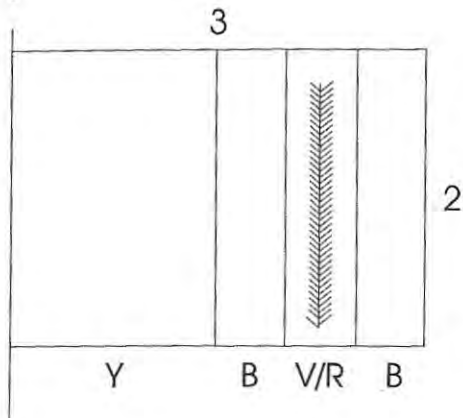
Quarterada en creu blanca dalt a l'asta, vermella a dalt al vol, blava a baix a l'asta i groga a baix al vol.

f. 30

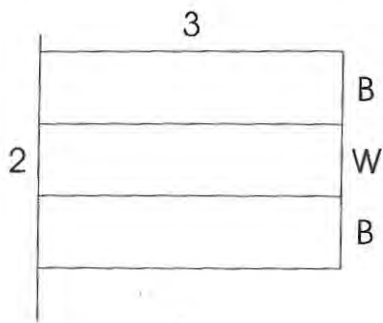

Quarterada en aspa blanca a dalt, vermella a l'asta, blava al vol i groga a baix.

f. 31

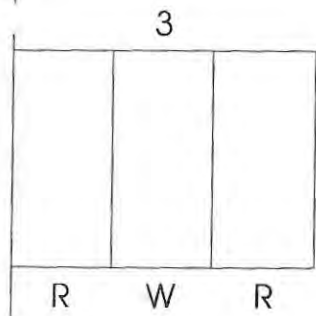

f. 32

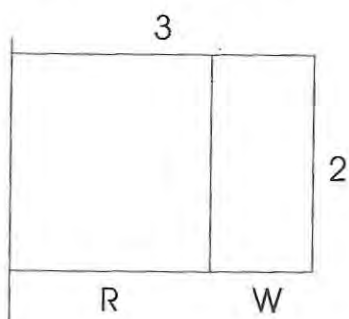
Blava amb el segon terç horitzontal blau.

f. 33

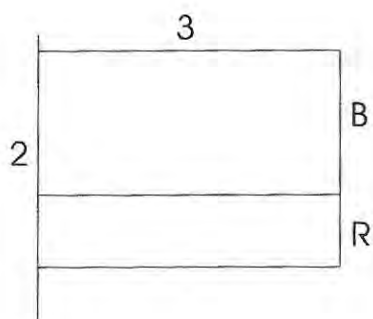
Vermella, amb el segon terç vertical blanc.

f. 34

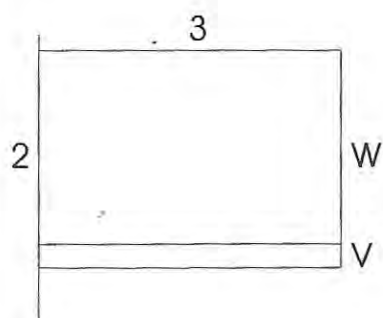
Vermella, amb el tercer terç vertical blanc.

f. 35

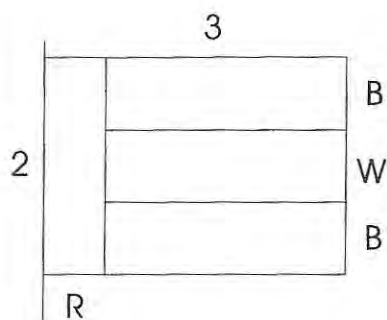
Blava, amb el tercer terç horitzontal vermell.

f. 36

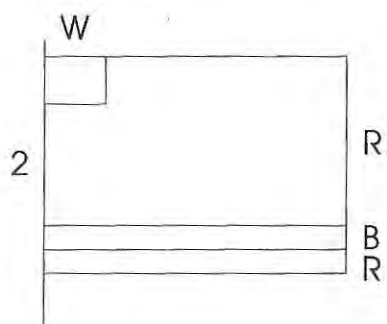
Blanca, amb una faixa verda a la vora inferior.

f. 37

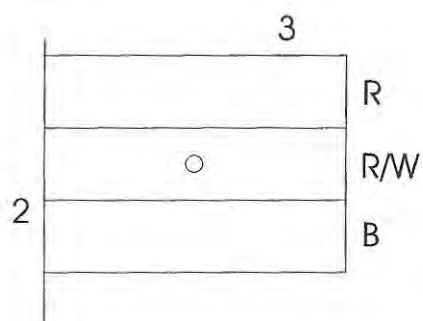
Blava, amb el segon terç horitzontal blanc i un pal de gruix $2/9$ a l'asta.

f. 38

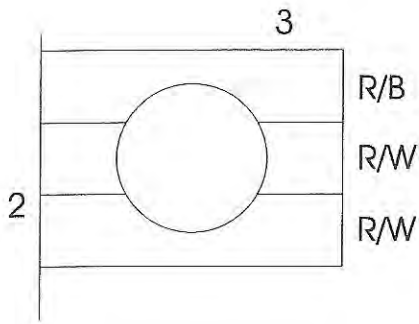
Vermella, amb una faixa blava, de gruix $1/6$, a $1/6$ de la vora inferior, i un cantó blanc, d'alçària $1/4$ i llargària $2/9$.

f. 39

Blava, amb el segon terç blanc i un disc vermell, de diàmetre $1/6$ (de l'alçària = $1/9$ de la llargària), al centre.

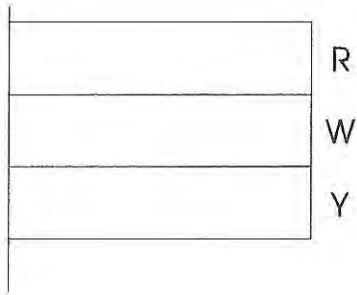
f. 40

Blava, amb el segon terç blanc i un disc vermell de diàmetre $2/3$ (de l'alçària = $4/9$ de la llargària) al centre.

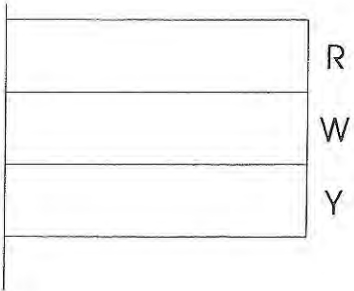
f. 41

79

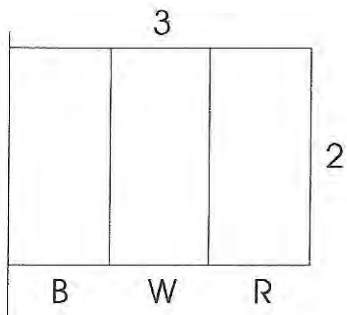
Tricolor bàsic de Carles I

f. 42

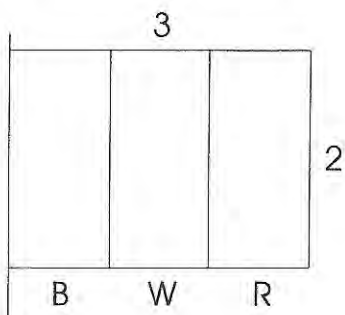
Tricolor holandès:
tricolor horitzontal
vermell, blanc i blau.

f. 43

Tricolor francès:
tricolor vertical
blau, blanc i vermell.

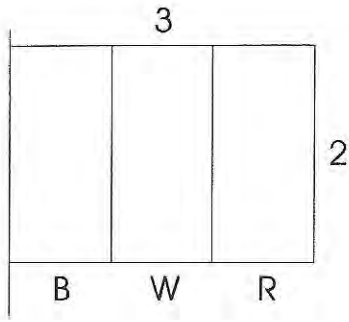
f. 44

Tricolor progressiu.

f. 45

80

Tricolor regressiu.

f. 46